

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden küldemény a szerkesztőség czime alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DIJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 6 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 3 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt 50 kr, $\frac{1}{6}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árgedmény adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

Tiszántúli gymnasiumaink felügyeletének kérdéséhez.

Mitrovics Gyula úr a Sárospataki Lapok f. évi 46. számában kedvezőtlenül bírálja azok eljárását, kik tiszántúli kerületünkben a gymnasiumi felügyelői hivatalt felállították s számára az Utasítási Javaslattal tervezték; egyszersmind oly ellenvetéseket tesz, melyeket én, ki az intézmény és a javaslat helyes és szükséges voltáról meg vagyok győződve s ki a hozott és célba vett határozatok böles és lelkiismeretes végrehajtásától gymnasiumi tanügyünkre nézve a *legjobbat* várom, válasz nélkül nem hagyhatok.

Mitrovics tanár úr szerint ugyanis a felügyelői intézmény nincs a törvényben s kerületünknek sem volt joga egy ilyen jogkörű hivatalt szervezni, s ez által „egyetemes egyházunk szervezetét, egyház-alkotmányi kormányzatunk beosztását megbontani s annak tiszta *presbiteri elveit* meghamisítani. És ő, „mint alkotmányosan gondolkodó protestáns“, nem ismeri el „iskola-ügyekben döntő kormányzó hatóságnak a középiskolai felügyelőt“, a ki tehát „*egyszerűen egy felügyeleti közeg.*“

Igaza van Mitrovics úrnak, hogy a felügyelői hivatal nincs a törvényben, de benne van a felhatalmazás és utasítás, melynek alapján ezt is, mint akárhány más egyházi hivatalt, melyek szintén nincsenek megemlítve a törvényben, szervezni kellett. A kerületnek ugyanis 10 gymnasiuma van, melyek közül 6 főgymnasium. Ezeknek tüzetes és szakszerű felügyeletre és ellenőrzésre van szükségök. Ámde ezt sem maga az egyházkerületi gyűlés, sem annak püspöke és főgondnoka nem végezheti: tehát valakit, egy arra legalkalmasabb megbízottat ki kellett küldeni a munkára, a ki azt a kerület nevében elvégezze. Erre a kerületnek törvényes

joga és utasítása van, mert az egyházi törvény 483. §-ában írva áll, hogy „Minden egyházkerület a gymnasiumi oktatásra való felügyeletről belkörüleg intézkedik és ezen intézkedését *tudomásul* bejelenti a konventnek.“ Ez a bejelentés is megtörtént nálunk s azt és a felügyeletről szóló szabályzatot a konvent 1894: 59. szám alatt „helyeslő tudomásul vette“. Ezt a konvent annyival inkább tehetette, mert az új intézmény a törvényben megnevezett egyházi és iskolai hatóságok jogkörét nem bántotta. Nem valami új hatóságot akart a mi kerületünk az intézmény által létesíteni, hanem épen csak „*egy közeg*“, a mint maga Mitrovics úr is helyesen nevezi és elismeri. A hivatali hatóság ezentúlra is megmaradt magánál a kerületnél és a többi alkotmányos fórumoknál s e részben a kerület maga is annyira óvatos és feltékeny volt, hogy a felügyelőnek még a megintés jogát sem adta meg a hibás tisztviselő irányában.

Remélhetjük tehát, hogy a felügyelői intézmény és a törvény közti állítólagos ellenkezés senkiben sem támaszthat komoly aggodalmat.

Ámde Mitrovics úrnak az Utasítási Javaslattal ellen is lényeges kifogásai vannak. Szerinte ez „a javaslat egyes részleteiben és ajánlott intézkedéseiben, de különösen az egészét átható felfogásában, olyan szellemet kíván érvényesíteni magyar református egyházunk középiskolai oktatásában és annak vezetésében, a melytől mint *nagy csapástól* Isten óvja meg általában tanügyünket.“ Ugyanis a javaslat „bürokratikus eljárást“, „szemfényvesztő pontosságot“ akar iskolai életünkbe behozni s „az állami eljárás rossz utánzásából minden részletekre (ide értve még a tantervet és tanmódszert is) kiterjedő útmutatást és szigort akar életbe léptetni s a felügyeletet akkép gyakorolni, hogy annak módjai és eszközei megsemmisítsék a tanárban először

emberi méltóságát s az állásából folyó önérzetet is, másodszor azt a protestáns köztudatot, hogy ő hivatás tekintetében egyenrangú és szíve legjobb érzelmei szerinti munkása a protestáns egyház életérdekeinek, nagy hivatásának, közművelődési szerepe érvényesítésének.“ Holott protestáns középiskoláink jó hírnevét munkásainak „eddigi jó szelleme, munkásainak és kormányzóinak egymással versenyző buzgósa emelte fel és tartotta meg a magaslaton“, nem pedig az a kevés fizetés, az a 7—800 forint, melyet kaptak eddig kis gymnasiumaink tanárai.

Hogy miért olyan részletező a javaslat, azt a hozzá csatolt indokolás így magyarázza meg: „Minthogy a gymnasiumi rendtartás, tanterv, tanmódszer stb. tekintetében sem a református egyetemes konvent, sem egyházkerületünk mind- eddig eléggé kimerítő s a részletekre is kellően kiterjeszkedő utasításokat nem dolgoztatott s nem adott ki, minőkkel az állami tanintézetek elláttattak: ez okból e munkálatnak még terjedelmesebbnek és részletezőbbnek kellett lennie, mint a tankerületi főigazgatók számára kiadott hasonnemű utasításnak is, habár egyébként tárgyrokonság s a dolog természete szerint a hasonlóság első tekintetre kivehető a kétféle munkálat között.

Nem vélem helyesnek, hogy a gymnasium-tartás és a gymnasiumi oktatás és jó rendtartás tekintetében a fentartó testületek, tanárok és tanulók csak széles általánosságban hangzó utasításokat kapjanak, mert e mellett a fel sem vevésnek, az önkénynek, a korlátozottságnak, helytelen felfogásnak stb. tág tér nyitatték. A kerület intézkedési és felügyeleti jogával és felelősségével sem lenne olyatén eljárás összeegyeztethető. Mert habár igaz is, hogy vannak lelkes és bölcs vezetői és támogatói intézeteinknek: de el kell ismernünk azt is, hogy törekvéseinkben *összhangnak* kell lennie s az iskolai tanítás és nevelés mérve és módja tekintetében versenyben állunk más tanintézetekkel, azokkal hasonlítottunk össze, ki van szabva ekkép a tanítás anyaga, célja, s az eredmény biztosítása érdekében a leghelyesebb utat a felsőségek meg kell mutatnia, annyival inkább, mert azok nagyobb részének, kik e részben közreműködésre hivatva és kötelezve vannak, ez útmutatásra szükségök is vagyon s e nélkül azokat hivatalos eljárásuk tekintetében kellően felelősekké tenni nem is lehetne.

Ily nézettől vezéreltetve, hogy t. i. azokat, kikre ily nagy fontosságú érdekek vannak bízva, magukra hagyni nem tanácsos, sőt ellenkezőképen határozott, világos és tüzetes útmutatással kell ellátni, hogy munkájok megkönnyíttessék,

s áldozataik és törekvésök sikere biztosíttassék, készült e részletekre is kiterjeszkedő zsinórmérték, épen az egyházkerület képviselője kezébe szánva, hogy azzal ő irányozhassa, elősegíthesse és nyilvántarthassa az iskolák működését és állapotát, hogy látogatása ne üres formáság legyen, melyért egy költséges intézményt alapítani és fentartani nem érdemes, hanem abban már befolyásánál és meghatározott kellékeinél fogva, a kellő siker és az egész felügyelői állás értéke is biztosíttassék. Mert mondhatni, az egész állás jóformán annyit ér, a mennyit a látogatás eredményez. Azt tehát nem lehet a körülményekre, az egyéni diszpozícióra és a véletlenre bízni, hogy mint ejtessék az meg, s minő mértéket állítson fel ez alkalommal a felsőség megbízottja, s mikre terjeszse ki figyelmét s tapasztalatait mikép értékesítse. Hanem az egész eljárás sikerét, a mennyire lehetséges és kiszámítható, határozott és tüzetes útmutatással már eleve biztosítani szükséges.“ (Egyh. ker. jkv. 1894. okt. 247. lapon).

E magyarázathoz még egy kis hozzáadni valóm van. A tanítás és nevelés munkája különösen jó rendtartást, lelkiismeretességet és pontosságot kíván, a melyet legtöbb iskolánkban fel is találunk, de még sem kivétel nélkül mindenik tanárnál, a mi nem is csuda, mert — magyarok vagyunk. Tudvalevő pedig, hogy köztünk, magyarok közt a hivatali pontosság tekintetében általánvéve vannak *némi hiányok* (egész polgári és egyház-iskolai közéletünk bizonyosságot tesz erről), a melyek helyrehozása az ügy érdekében kívánatos. Református tanáraink nemes buzgalmát és önérzetét, melyet ősidők óta általában tanusítottak hivatásuk betöltésénél, magam is teljes készséggel ismerem el, s igazat adok Mitrovics tanár úrnak abban, hogy ezt bántani nem kell. De azt nem látom be, hogy mennyiben sérthet egy jó tanárt az, hogy őt és iskoláját szorosabb felügyelet alá helyezik. Hiszen a *lelkészek egész hivatalos eljárásukban régtől fogva épen ehez hasonló utasítások alatt állanak* (még azt is beleértve, hogy az ő szolgálati bizonyítványuk sem érvényes, ha csak az esperes alá nem írja)! hiszen a pontos felügyelet épen a jó tanárt fogja igazolni és neki fog elismeréssel adózni! — a mint az utasítás 10. pontja tanusítja (melyben meg van írva a tanárookra vonatkozólag, hogy a felügyelő „az igazi érdemnek és haladásnak elismeréssel adózzék“, továbbá, hogy „a hol a tanszemélyzet bármelyik tagja méltatlan bánásmódban részesíttetnék, ez ellen óvást tesz, s az illetőt pártfogásába veszi“ stb.). — Nem a jó emberekért hozzák a törvényt, hanem a hibásokért. Azt

pedig még sem lehet állítani, hogy valamennyi tanár mind egyformán jó legyen, hogy a gyöngébbeknek útbaigazításra, buzdításra szükségök ne legyen. De nemcsak a tanárok esnek felügyelet alá, hanem az iskolatartó hatóságok is. Mai időben nem kis dolog gymnasiumot tartani. Annyi a törvény és a rendelet, hogy ugyancsak ébren kell lennünk, hogy valami mulasztást vagy vétséget el ne kövessünk. E törvények számát valami száz §-sal maga az érdekes cikkíró is szaporította, mint a zsinati iskolai bizottság előadója, dicséretére legyen mondva. És most ő kívánja azt, hogy „a papiros törvényekre“ és a „bürokratikus eljárásra“ ne adjunk semmit! Tán jobb lenne egészen a közoktatásügyi miniszterium közegeinek engedni át a tért, hogy ők tartsák meg a törvényt és a rendeleteket, ők vegyék számba azok végrehajtását; mi pedig, a kiké az iskola, azt se tudjuk, hogy kibe mit bírunk? s ki a hibás, ha valami baj van? Mi tán a tanárookra bízhatunk mindent, hadd bajlódjanak ők magok s tegyenek annyit és úgy, a hogy akarnak? A tankerületi főigazgatók, meglehet, majd ismerni és megróni fogják őket és iskoláinkat, mi pedig húzódjunk félre s csak akkor kipkedjünk-kapkodjunk, midőn a baj már a nyakunkra nőtt? Hogy egyezik ez össze felelősségünkkel és törvényszabta kormányzói és felügyelői köteleességünkkel? Mi saját tanárainkat már régóta nem magunk neveljük s képezzük, hanem idegen intézetekből, jórészen szerzetesházakból kapjuk azokat s a beállott tanárhány miatt még örülnünk kell, hogy ilyeneket is kaphatunk. De kérdem, nincsen-e arra szükség, hogy e neophytákat a mi iskoláink hagyományos szellemével tüzetesen s a személyes érülködés által is megismertessük? Gymnasiumaink kettő kivételével már mind államsegélyhez folyamodtak, az állami tanterv szerint fognak bennök tanítani, a kormány utalványozza ki tanáraink nagy részének fizetését: ennek természetes következménye lesz sokakra nézve, hogy lazulni fognak az egyházhoz fűző kapcsok és érdekszálak. Ne tegyünk semmit ezeknek helyreigazítása érdekében, nincs szükség semmi újabb kötelékre, melylyel ez intézetek és tanáraik szorosabban az „egyház testéhez“ fűzessenek? A művesek a szőlőben magukra és önérzetükre hagyandók? nincs szükség „vinczellére“, a ki rájuk ügyeljen? Tisztelet a benső hivatásnak, a nemes becsületérzésnek, protestáns tanári önérzetnek ott, a hol megvan: maradjon ez meg örökre nálunk, gyarapodjék s emelje magasra intézeteink jó hírnevét! De én úgy tudom, hogy tanáraink e benső hivatást magok sem tartják kielégítőnek munkájok sikere végzésére nézve.

Ők országszerte a legnagyobb nyomatékkal jó fizetéseket is kívánnak, minduntalan zörgetnek a fentartó hatóságoknál díjazásuk javításáért. Nem szemrehányáskép mondom. Ha zörgetnek, jól teszik, élniök kell a tanároknak és családjuknak is tisztességesen, hogy jó kedvvel munkálkodhassanak. „Méltó a munkás a maga bérére.“ Magam is — dicsekvés nélkül legyen mondva — e részben mindenütt segítségökre voltam, sőt a kerület sem marad hátra, mely csak nemrég mondta ki, hogy tanárainkat oly mérvben díjazzuk, mint az állam teszi. Nincsenek is már nálunk 7—8 száz forintos tanári fizetések! Sok helyt elég tisztességes megélhetést nyújt már a tanári pálya, s remélem, nem sokára általában elérjük, hogy a fizetésemelések kellő mérvben minden intézetünknél keresztül lesznek vive. Erre a szükség is készíti az iskolatartókat, mert a tanárok igen tekintélyes %-a évenként elhagyja intézeteinket s a jobb fizetésű helyekre húzódik. De ha ezek így vannak, lehet-e azt állítani, hogy a protestáns tanárok csak ügybuzgóságból és becsületért szolgálnak? Ha pedig a tanárok a tisztességes díjazást megkövetelik, ha a fentartó testületek e végett és az iskolai beruházásokra és azok felszereléseire a mai kor igényelte módon roppant költséget fektetnek: akkor a felsőbb hatóságnak az ügy és a közönség iránt elengedhetetlen kötelessége gondos figyelemmel kísérni, hogy e költségek kellően gyümölcsöznek-e s híven és szabályszerűen teljesítik-e tiszteket mindazok, a kiktől a tanügy előmozdítása függ? S a ki az e czélből létesítendő intézményt és szabályzatokat már előre elkárhoztatja s azoktól, mint a melyek „az ő emberi méltóságukat s önérzetüket megsemmisítik“ a tanárokat elidegeníteni igyekszik, amazt a priori „pöffeszkedő hatalom“-nak, „szellemi robotoltató“-nak, „korlátlan autokratá“-nak s az egészet „protestáns tanügyünk meggyalázásának“ stb. bélyegzi: az, bármily tisztelettel viseltessem is egyébként egyénisége iránt, ezúttal aligha volt tárgyilagos ítéletében s aligha volt kellően tájékozva viszonyaink és körülményeink felől és minden jó szándéka mellett is — melyet kétségbe nem vonhatok — aligha mentheti ki magát az egyoldalúság vádja alól, melynél fogva t. i. ő önmagából indulva ki, az igazi jó tanárok szempontjából ítélte meg az egész kérdést.

Az én igénytelenségem legalább így képes megmagyarázni M. úr fellépését. De hiszem és remélem, hogy valamint az egész intézményre és javaslatra a mi körülményeink közt, melyek egészen sajátlagosak és a többi kerületétől eltérők, elodázhatatlan szükség van: úgy a megválasztott feügylő személyes modorával

és működésével rövid idő alatt tette meg fogja czáfolni a *hivataláról* s követendő eljárásáról Mitrovics úr által közzétett baljósokat s meggyőzi az illetőket a felől, hogy közügyeink ez új munkása nem az a visszariasztó mumus, a minek előre rajzolták, hanem az, a minek a szervezet alapján lennie kell, t. i. az iskolai kormányzatnak és felügyeletnek egy hasznos és szükséges közege, a fentartó testületeknek és tanároknak jóakaró barátjok, vezérok és szószólójok, a kerületnek és a püspöknek szakavatott tanácsadója, s megbízható végrehajtója, kinek működése és személye iránt fent és alant mindenki bizodalommal viseltethetik. Eképen ez új intézménnyel legelőbb is tanári testületeink és iskolatartó hatóságaink fognak megbarátkozni, melyek annak létesítése felől előzetesen s *ismételve* különben is meghallgatattak, melyek ahoz *átalánvéve önként hozzájárultak*, a miről azonban Mitrovics úrnak szintén aligha van tudomása, különben nem írta volna, hogy a szervezésnél „első sorban az érdekelt és illetékes szakkörök mellőztettek.”

Szeremlei Sámuel.

❖ TÁRCZA. ❖

A Zsidókhöz írt levél kritikai és bibliai theologiai szempontból.

(Folytatás.)

A mi az *Ur főpapi áldozatát* és ennek üdvhatályát illeti, arról a Zsid. levél részletesebben szól, mint bármely más új szövetségi irat. És pedig az író ide vonatkozó előadásának különleges jelleget kölcsönöz az az eljárás, szerint ő úgyszólván tételről-tételre párhuzamba állítja azokat az ellentéteket, a melyek Jézus főpapi áldozatát az ő szövetségi bűn-áldozatoktól nemcsak megkülönböztetik, hanem ezeknek feltétlenül felibe is helyezik.

Már *alaki tekintetben* nagy a különbség az ő szövetségi főpapi áldozat és az Ur Jézus áldozata között. Az ároni főpapi nevezetesen (de csakis ő) évenként egyszer, a hetedik (Tisri) hónap tizedikén, mint az engesztelés napján, bement a szentek-szentébe idegen vérrel, hogy teljesítse a nép bűnének kiengeszteléséért az áldozatot (9, 6. 7. 25). Ez a szentek-szente azonban, csak kézzel csinált alkotás és Isten mennyei lakóhelyének pusztá kiábrázolása, példázolata (8, 5; 9, 23), a mely a bűnös lelket ép oly kevésbé tudta megszentelni, mint a hogy nem törülheti el a bűnt az az állati áldozati vér, mely a Messiás drágalátos, ártatlan vérenek csakis halvány jelképe volt. *Ellenben* a mi főpapunk nem olyan szentélybe ment be, a mely az igazi mennyei szentélynek csakis az előkép nyomán készült hasonmása (צִיּוֹן), hanem bement egyenesen a mennyekbe, a hol él

és uralkodik az Atya, örök dicsőségben (9, 11. 24). Továbbá Jézus nem idegen vérrel, de saját vére által (9, 12) egyetlenegyszer ment be a valódi mennyei szentélybe és soha többé az áldozat ismétlése végett vissza nem tért s nem is tér, mert az ő áldozata, minden időkre kihatólag, véglegesen elégtételt szolgáltatott Isten előtt a bűnért (25—28. v.). És Jézusnak, az Isten Fiának ezen önfeláldozása épenséggel nem ellenkezik Isten igazságával, sőt ez a tény teljesen méltó ő hozzá. Mert Jézus nem válthatta volna meg másként az emberiséget, ha csak el nem szenvedte a bűn büntetését a halált, a mely ténye által, mint hű főpap, kiengesztelte Istent a bűnös emberiség iránt (2, 10. 17; 10, 10). Másrészt pedig ezen tökéletes engesztelő áldozata által a mi főpapunk új szövetségnek közbenjárója (9, 15. v.), és ártatlan vére, melyben megszenteltettünk, az a szövetségi vér (10, 29), melynek büntörölő örök hatályánál fogva ő, úgy is mint minden megváltottainak nagy pásztora (13, 20), ül az Atyának jobbán örökkön örökké (10, 12).

Az *Ur főpapi áldozatának célja* szintén különbözik az ő szövetségi főpapi áldozásnak a céljától. Szerzőnk igazolt előterjesztése szerint ugyanis az Ur által közvetített új szövetség nem egyéb mint az ő végrendelete; ez tehát másképen jogerőssé nem válhatott, hanem csakis Jézusnak mint végrendelkezőnek halála által (9, 16. 17). És így az Ur áldozati halála a legfőbb szövetségi cél megvalósulásának elengedhetetlenül szükséges előfeltétele volt.

De az Ur főpapi áldozatának azért is szükségképen meg kellett történni, mert különben a bűn miatt megfertéztetett mennyei igazi szentély, tisztátalan maradt volna. Ezt a tényt az író az ő szövetségi főpapi áldozat és az Ur áldozata párhuzamba állításával magyarázza meg. A mennybéli szentek-szentének kézzel csinált, látható példázolatát ugyanis a főpap, véráldozat (צִיּוֹן 9, 22. 23) révén tisztította meg, annak jelzése gyanánt, hogy az ég és föld Ura nem lakozhatik bűnnel bemocskolt házban. *Ámde* azt az igazi, eszményi, mennyei szentélyt, a hol az első eset következtében az eredetileg igen jó rend és tökéletes összhang változást szenvedett, ezt a helyet, azoknál a jelképes áldozatoknál sokkal jobb és különb áldozat tisztíthatta meg (23. v.). És ezt a jobb, ezt a különb áldozatot Jézus teljesítette az ő ártatlan vérevel, melylyel megszentelte az egeket, a hova mint főpap bement örök szövetség véreben. (H. ö. 148. l.)

A mi meg *Jézus főpapi áldozatának abszolút érdemét* illeti, ehhez képest az ő szövetségi összes engesztelő áldozati intézmények ható ereje csupán halovány, tűnő árnyként tekinthető. Nevezetesen az ő szövetségi áldozatokkal a törvény semmiképen sem érte el azt a célt, miszerint a bűn miatt szorongatott lelkek idvességre juszanak; a mely eredménytelenségnek indoka viszont az, mert azok a pusztán tipikus szertartások, merőben képtelenek voltak a bűn elvételére (10, 1—4). Ellenben Jézus az ő büntisztító áldozati szent vérevel egyszer-

mindenkorra megszentelte az ő népét (10, 10, 29), úgy hogy azok az ő vére által szentek (3, 1; 6, 10; 13, 24) s egyszersmind tökéletesek lettek (10, 14), a mi azt jelenti, hogy minden bűnből megtisztultak (1, 3), minek következtében bizodalommal járulhatnak a kegyelem trónjához (4, 16), Isten színe elé (7, 25) s ugyanők Jézus által oly áldozatokat is teljesíthetnek, melyekben gyönyörködik az Isten (13, 15, 16., h. ö. 12, 28).

Miképen pedig Jézus személye (13, 8), azonképen az ő váltságműve (9, 12) is változhatatlan, örök. Sőt váltsághalálának visszaható ereje is van, a mennyben az, még az ő szövetség időszakában elkövetett bűnöket is elmosta. De e mellett megmarad az Isten igazságos ítélete azokon, a kik a Krisztus evangélioma áldásainak megismerése és élvezése után, szántsándékosan, tudva elleneszegülnék a kegyelemnek. Az ilyenek számára nincs bűnbocsánat, mert tetteikkel még gonoszabbul megbántják az Ur Lelkét, mint a minő módon vétkeztek azok, kikre az ő szövetségi törvény halálos ítéletet rótt (6, 4—8., h. ö. 10, 28—31).

Mint mennyei dicsőségébe visszatért örök főpap (9, 12), a ki a Felső trónjának jobbán ül (8, 1), szakadatlanul érezeti áldó kegyelmét híveivel. Ezen mennybéli főpapsága egyszersmind királyi méltóság is (7, 25; 9, 24; 10, 12). Eltávolította azt a függőnyt, mely a népre nézve a szentek-szentébe való bemenést lehetetlenné tévé (10, 19) s előljárónk (πρόδρομος) gyanánt belépve az égbe (6, 20), új és élő utat szentelt számunkra az ő testének általa (10, 20), úgy hogy most már nyitva van előttünk az Isten trónjához vezető út (4, 16), a melyen bizvást közeledhetünk igaz szívvel, hitnek teljességében az Atyához (10, 22), sőt mi több, az író vigasztaló tanítása alapján minden keresztyén hívő már itt alatt tapasztalja, hogy ő Isten véghetetlen irgalmasságából az Ur Jézus által a mennyei Jeruzsálemnek polgára s az idvezültek gyülekezetének hivatott tagja (12, 22—24).

Hit, remény, szeretet.

A Zsidókhoz írt levélben a hit úgy fogalmilag, mint tényleg ugyanaz, a mi az evangéliomokban és az apostoli levelekben.

A hit a keresztyén embernek az a tulajdona, mely a csupán csak remény és epekedő vágyódás tárgyát képező dolgokat bizonyosoknak tudja és a szemmel nem látható, sem egyéb érzékekkel fel nem fogható dolgokat tényleg létező igazság gyanánt tartja és vallja (11, 1). E hit fő tárgya Isten (11, 6) és az ő evangélioma, a mely már az ő szövetségben mint ígért hirdettetett a világnak (4, 2), de a melynek igazság gyanánt való elfogadása (πληροφόρια πίστεως 10, 22) egyedül azoknál jöhet létre, a kik Jézust tökéletes főpapjukul (21. v.) és az ő szent vérét örök váltság okául (19. 20. v.) elfogadják. Ezért kell az evangéliomra figyelni (2, 1) és annak hirdetésében megbízni (3. 4. v.). E hit nélkül lehetetlen Isten előtt kedvességet találni (11, 6), de épen ezért szükséges, hogy abban állhatatosan megmaradjunk

(3, 6) és erősödjünk, gyarapodjunk (10, 22), tudván, miként már az ő szövetségi kegyes atyák hit által nyertek jó bizonyosságot Istentől (11, 39), így nevezetesen Ábel hit által bizonyosodott meg „igaz“ volta felől (11, 4) és az ő szövetségben első δικαιοσ-nak nevezett Nóé is (Gen. 6, 9), hit által örökölte azt az igazságot (δικαιοσύνη), a mely az evangéliomban hirdetett igazsággal egy és ugyanaz (11, 7). És miután az örökké tartó szombati nyugodalmat (4, 3) s az ígéretek (6, 12) csupán a hívők örökölhettek: ennélfogva rettenetes bünt követnek el azok, a kik a mennyekből hozzájuk beszélő Istennek szavában, az Ur Jézus által közölt evangéliomban nem hisznek (12, 25), avagy tőle hitetlenül elpártolnak (3, 12), a mely bűnre csakis elfásult gonosz szív (3, 12: καρδιά πονηρά ἀπιστίας) vetemedhetik. De viszont a kik az Ur szavának engedelmeskednek (5, 9) s az evangéliom ígéréteit hittel és béketűréssel tőle várják (6, 12): azok romolhatatlan javakban részesülnek.

A reménység a keresztyén hívőknek, mint az Isten lelki családja tagjainak (3, 6), egyik legkiválóbb jellemvonása. Erre való tekintetből szól az író „a reménység hitvallásáról“ (10, 23), hangsúlyozván azt, miként a keresztyénnek minden életviszonyok között buzgón meg kell őrizni a meggyőződésből igaznak elismert reménységet (ἡ πληροφοροσία τῆς ἐλπίδος 6, 11), a mely soha meg nem szegyenül. Krisztus is, mint Idvezítő, csak azoknak jelenik meg a parusia alkalmával, a kik őt reménységgel várják (9, 28). Ez a nagy üdvjő a mi lelkünknek bátorságos és erős horgonya, a mely minket, az élet háborgó hullámain ide s tova hányatott hajósokat megóv s megtart (6, 18. 19) és a mely csalatkozhatatlan biztosítékot nyújt nekünk affelől, hogy a mennyei szentek-szentében — a hová Krisztus mint a mi előfutárunk πρόδρομος bement (20. v.) — minden rendben és készen van számunkra; mert hű az, a ki ígéretet tett (10, 23).

A szeretet legtisztább forrása Isten, a ki abban nyilvánította ki övéi iránt való jóságát, hogy őket népéül fogadta és lett az ő Istenök (8, 10). Mint az igazi lelki ház (3, 6: οἶκος θεοῦ) tagjai, bizvást járulhatnak immár a hívők Istennek trónjához (4, 16), hol a kegyelem és irgalmasság áldásaiban, mint a messiási üdv biztos zálogaiban részesülnek. Isten kegyelmét tapasztalja a hívő, a Lélek munkájában (10, 29), a szívnek megerősítésében (13, 9) és az üdvre vezérlés tényében (13, 25).

A szeretetet a hívők, mint Isten fiai, ápolni tartoznak mindenek iránt, cselekedvén azt, a mi békeséget szerez (12, 14). Mindamelletkülönöbben is kell gyakorolni a szeretetet az atyafiak (13, 1) és ezek közül is főleg a szűkölködők és gyötrődők iránt (2. 3. v.). A szeretet e forrásából fakadnak a keresztyéni, atyafiui jótékonyosság és a kölcsönös részvét s kegyes jóindulat (10, 24; 13, 18); továbbá az erkölcsi és testi tisztaság iránt való köteles érzék (12, 16; 13, 4); az önzetlen gondolkozásmód és nemes szerénység (13, 5), valamint a tiszteletre méltó előljárók iránt való hálás kegyelet (13, 7).

(Vége köv.)

A debreczeni protestáns árvatartó alap története.

Mária Terézia királynő a temérdek kiadásokat igénylő súlyos hadviselés költségének fedezésére a Bécsben 1760. május 14-én kelt kötelezvény szerint 30,000 ft 6% kamatu kölcsönt vett fel a várostól oly feltétel mellett, hogy a béke helyreállása után 6 évre ez összeget visszafizetendő.

Az 1774. évben a város ezen kölcsön összeget elengedte, illetve az e feletti rendelkezési jogot a királynőnek felajánlotta, ki is az 1775. január 25-án Pozsonyban 5350. sz. alatt kelt helytartó tanácsi rendelet 53. pontja szerint ez összeg iránt a következőleg rendelkezett:

Minthogy a többször említett ezen Debreczen város a kir. kincstárnál levő követeléséből 30,000 frtot ő felsége szabad rendelkezésére ajánlott fel: innen ő felsége azon anyai gond és uralkodói gondoskodástól vezéreltetve, a mely által ezen kedvelt Magyarország javának előmozdítására munkálkodni soha meg nem szűnt, legkegyelmesebben elhatározni méltóztatott, hogy a kérdéses összeg egy Debreczen városban, — de egyszersmind ugyanezen város szomszédos részeinek javára is — felállítandó árva-intézetre oly módon fordíttassék, hogy 1-ször. Ezen árvaház felállítására megfelelő kiterjedésű telékre azon térségen jelöltessék ki, a mely a házhelyekkel nem bíró katholikus polgárok részére ház építés tekintetéből kiszakíttatott, — 2-or. Az ezen töke-összegetől befolyó évi kamatok mind addig tőkésíttessenek, míg ezekből olyan nagy összeg gyűl össze, mely egy alkalmas épület felállítására elegendő lesz: — 3-or pedig ezen épület terve a költségvetéssel együtt — a m. kir. udvari kamara utján ő Felsőéhez mielőbb felterjesztessék.

E helyen szükséges megemlíteni, hogy az 1774. év táján Debreczenben királyi biztosí minőségben működő gr. Forgách Miklós a helytartó tanácstól nyert rendelet folytán az akkori Varga utcái kapu előtt elterülő térséget a házzal nem bíró róm. kath. lakosok között ház helyekül ki akarta osztani, azonban többszöri hirdetésre is csak három egyén jelentkezővén telekvásárlására, azon térség legnagyobb része üresen maradt, a mely körülmény okot szolgáltatott arra, hogy a kir. biztos jelentése folytán az árva-intézet épülete részére ezen üres térség lett kijelölve.

Megjegyzendő továbbá, hogy az előbb említett 1775. január 16-iki 5350. sz. helytartó tanácsi rendelet 32-ik pontja a következőleg szól: 32-szer „A mennyiben továbbá előadatik: hogy a város olyan árvák tartására, kik szüleiktől semmi vagyont nem örököltek vagy pedig kitétettek, vagy hűtlenül elhagyattak, évenként nem megvetendő kiadásokat kénytelen tenni: kegyelmes királyi parancs folytán oda utasíttatik a városi hatóság, hogy a m. kir. udvari kamarához évenként felterjesztetni szokott számadásaiban tüzetesen kitétesse: mennyit, mely árvára, mennyi időre és milyen czímen fizetnek? Magukat az árvákat illetőleg pedig a városi hatóság, különösen a róm. kath. vallásu hatósági személyek részéről minden gond és figyelem arra fordíttassék, hogy az ilyen gyermekek és árvák határozottan az orthodox róm. kath. vallásban neveltessenek.“

A fentiekből már világosan látható, hogy az említett helytartó tanácsi rendelet 53. pontjában közölt királyi resolutióban, — melylyel az árva-intézeti 30,000 frtra nézve tetetik intézkedés — olyan határozott kijelentés, hogy emez alapítvány tisztán katholikus jellegű lenne, egyáltalában nem tétetik.

A mennyiben azonban ez intézet részére a kath. lakosság számára fentartott üres térség lett kijelölve, sőt a 32. pont szerint a teljesen vagyontalan egész árva gyermekek a róm. kath. vallásban rendeltettek neveltetni, ezen körülmény azon feltevésre adott okot, hogy ezen alapítványból idővel egy tisztán katholikus jellegű árva-intézet fog létesíttetni, minélfogva a városi hatóság az 1776. július 11-én tartott udvari bizottsági ülés jegyzőkönyvének igazolása szerint, — mely a 22,688/1873. számú belügyminiszteri rendelet mellett h. másolatban megtalálható, — a Felsőéhez annak kimondása iránt folyamodott, hogy nemcsak a katholikus árvák részére fog a megjelölt helyen, hanem a nem katholikus árvák részére is más alkalmas helyen elkülönített árvaház az elől említett 30,000 frt kamataiból arány szerint felállítatni.

Ezen udvari bizottsági jegyzőkönyvben foglalt vélemény alapján az 1776. augusztus 16-án 4039. sz. alatt kelt királyi leirat és az ezen évi szeptember 9-én 454. sz. alatt kelt helytartó tanácsi rendelet 8-ik pontjában csak nem szóról szóra a következő rendelkezés foglaltatik:

„Az ő Felsőége kegyes rendelkezésére felajánlott 30,000 frtra nézve, mely Debreczenben, de annak szomszédos részei számára is árvaház építésére oly módon rendeltetett fordítani, hogy az árva-intézet részére a házakkal nem bíró róm. kath. lakosok számára kijelölt téren üres hely hagyassék: ő es. és kir. Felsőégének továbbra is az a kegyes szándéka és akarata, hogy abból Debreczenben, a város és hasonló segélyt nélkülöző szomszédos részei árváinak és pedig határozottan a róm. katholikusok számára árva-intézet építtessék és csak is e czélra fordíttassék ama 30,000 frt mely különben is kegyes rendelkezésére ajánlatott fel, oly világos kijelentéssel azonban, hogy nem katholikus árvák is — ha oda adatnának — felvétethessenek.“

Kétségtelen, hogy a korona akkori tanácsosai Debreczen városnak alattvalói hűségével s az uralkodó iránt tanúsított áldozatkészségével visszaéltek, a midőn mint egy utólagosan az alapítványnak tisztán katholikus jellegét kieszközölték, de miután a város protestáns lakosainak javára ez idő szerint kieszközölni semmit sem lehetett: a további kérelmezésekkel egy előre felhagytak.

Megemlítjük e helyen, hogy 1782-ben gróf Buttlér a királyi adomány képen felkért bárdányi uradalom árát kifizetendő, a Debreczen városnál volt 60,000 frt töke követelését felmondotta s minthogy a város rögtön készpénzzel nem fizethetett: gróf Buttlérnek csak 30,000 frtot adott, a másik 30,000 frt pedig, mint ő Felsőége által a debreczeni árvatartó alap javára rendelt összeg 1782. április 16-án a kincstár részéről gróf Buttlérnek a bárdányi uradalom árába betudatott, az árvatartó alapítvány pedig ezen kölcsönös kiegyenlítés folytán oly módon kárpótoltatott, hogy a város részéről a kincstárnak 1779. május 1-én ujabban adott 37,500 frt kölcsönből 30,000 frt 4%-al kamatozó töke azon alapítványra utaltatott s midőn a fenti 37,500 frt kölcsön kamatai évenként az adóba betudattak, az évenként két ízben tartott computus után az alapítványi 30,000 frt töke kamatai a város által az árvatartó pénztár részére kifizetettek.

Az ily módon alapított és czélszerűen kezelt árvatartó pénztár időközben annyira gyarapodott, hogy a kérdéses telken a „tábla ház“ néven ismert épület létrehozatott s a kamarai számvevőség által bezárólag az 1824. év végéig felül vizsgált és jóváhagyot száma-

dások szerint az alapítványi tőke már ez időben 125,202 ft-ra emelkedett.

Ilyen körülmények között a helytartó tanács eljöttnek látta az időt, hogy az árva-intézet életbe léptetése és szervezése iránt intézkedjék, minélfogva az 1827. ápril 10-én 8805. sz. alatt kelt rendeletével oda utasította a várost, hogy azon összeg után, melylyel a fentiek szerint az árva-intézet pénztárnak adós, jövőre 6% kamatot fizessen, más felől pedig, hogy — miután az intézet részére szükséges ház már elkészült, — annak belső helyiségeit a n.-váradai róm. kath. megyés püspökkel egyetértőleg úgy alakítsa át, hogy abban legalább 15 róm. kath. árva elhelyezésére elegendő férő hely legyen, megrendelvén egyuttal, hogy az épület átalakítására vonatkozó terv és költségvetés, valamint az árva-intézet részére szükséges felügyelő és szolgáloménnyel fizetését tárgyazó javaslat is helybenhagyás végett felterjesztessék.

Minthogy eme rendelkezés az 1776. aug. 16-án 4039. sz. alatt kelt s a helytartó tanács által ez évi szept. 9-én 4554. sz. alatt közölt királyi leirat 8. pontjával, — mely szerint az intézetben nem kath. árvák is, ha oda adhatnak — minden esetre felveendő, ellentétben állott s a közérzületet mélyen sértette: a város közönsége az 1827. július 25-én tartott közgyűléséből felterjesztést intézett a helytartó tanácshoz a végett, hogy az árvák az alapítványból valláskülönbség nélkül részülhessenek.

Eme felterjesztésre a helytartó tanács az 1830. szept. 21-én 23,879. sz. alatt kelt rendeletében kijelentette, hogy azon kérelemnek pedig, hogy az árvák amaz alapból vallás küiönbség nélkül részesüljenek, semmi képen hely nem adható, mert ez ellenkezik az 1775. január 26-án 5350. sz. alatt közölt királyi rendelet világos értelmével, különösen a 30. pontjával, mely szerint az ilyen gyermekek és árvák határozottan a róm. kath. vallásban nevelendők, egyszersmind az egész tanács fizetésének betiltását tárgyazó fenyegetés mellett az 1827. évi fenti rendelet fogatosítása újolag meg-hagyatott.

E sérelmes rendelet ellen a városi tanács az 1830. évi okt. 30-án 6277. sz. alatt kelt felirattal ő Felsőséghez folyamodott, kérvén, hogy az alapítvány szellemébe ütköző ezen ferde magyarázatot semmisítse meg s az alapítványi összegnek az eredeti célra leendő fordítását engedje meg; — egyszersmind arról, hogy ő Felsőséghez ily kérelem intéztetett a m. kir. helytartó tanács az 1830. decz. 4-én 6872. sz. alatt kelt felterjesztésében oly kérelemmel értesített, hogy a kérdéses ügyet ő Felsőség legfelsőbb elhatározásáig hagyja függőben.

Utóbb 1832. febr. 18-ról 940. sz. alatt a Nádor közben járása kéretett ki, hogy ezen ügynek közmegegyezésre leendő elintézését legfelsőbb helyen eszközölné ki, egyszersmind ugyancsak 1832. febr. 18-ról 902. sz. alatt a Helytartó tanács újolag megkérített, hogy ezen ügynek a város által felterjesztelt javaslat értelmében leendő megoldására közreműködjék.

Ettől fogva a kérdéses ügy tárgyalása az alkotmányos kormányzat időszakában szőnyegre nem került.

Csorba János polgármester az 1854. jan. 23-án kelt jelentésében, — a mint ez a nagyváradi volt helytartóságnak 1861. jan. 19-én 19097. sz. alatt kelt rendeletéből kitűnik, — a tárgyalások felújítására valamely javaslatot tett, de hogy ennek minő tartalma lehetett: meg nem tudható, mivel ez egyéb iratokkal együtt Csorba János eltávozásával a levéltárból eltűnt.

A Csorba János által tett felterjesztésnek tulajdonítható, hogy a bécsi volt cs. kir. belügyminiszterium elnökségének 1859. nov. 27-én 11782. sz. a. kelt s a magyar főkörmányzósághoz intézett rendelete szerínt ő Felsőség az 1859. nov. 8-án kelt legfelsőbb elhatározásával megengedte, hogy a Debreczenben felállítandó árvaházba nemcsak katolikus, hanem helvét és ágostai hitvallású árvák is felvehetők, kiknek vallásos oktatásuk iránt — hitvallásuk alapelvei szerint — a megfelelő gondoskodás megtéessék.

Egyszersmind elrendeltetett, hogy mivel ezen legfelsőbb elhatározással azon akadály, a mely az árvaház szervezését eddig gátolta, — el van hárítva: alakíttassék egy bizottság. a mely

1. az alapítványi vagyonnak teljes nyilvántartásba helyezése és törvényes biztosítása iránt a célhoz vezető intézkedéseket haladék nélkül tegye meg;

2. tekintve, hogy az alapítvány nem csak Debreczen város, hanem a szomszédos vidék részére is van szánva: az alapítványi vagyonnak jövő kezelése kérdését és

3. azt is tegye tanácskozás tárgyává, hogy — a jelenlegi jövedelmekre tekintettel — mi módon lehetne az alapítványt életbe léptetni?

Ezen rendelet folytán a nagyváradi volt cs. kir. helytartóság által 1850. január 19-én 19097/59. sz. alatt a kérdéses bizottság V. Szabó János megyei főnök elnökle alatt Fogarassy Mihály címzetes püspökből, Csáthy Károly nagyváradi pénzügyi ügyészből, Szöllösi János polgármestertől és Leidenfrost Gyula városi tanácsnok előadóból megalakítatván, működését 1860. június 5-én megkezdette s ez évi július 3-án tartott ülésében a következő megállapodásra jutott:

1. A különböző vallásfelekezetű gyermekeknek egy intézetben neveltetését czélszerűnek nem tartván, az alapítvány megosztását elkerülhetlenül szükségesnek kimondotta.

A megosztási arányt illetőleg Szöllösi János polgármester indítványára abban állapodott meg, hogy alapítványi vagyon, — eltekintve a népességi aránytól, — fele részben a róm. katolikusok, fele részben pedig a két felekezetű evangélikusokat illesse.

3. A meglevő ház a róm. katolikusok alapítványának, a ház utáni föld pedig a protestáns résznek birtokába menjen.

4. Mindkét alapítvány Debreczen sz. kir. város felelős kezelése alatt maradjon.

5. Az illető felekezetek mindkét alapítványt illetőleg külön alapszabályt dolgozván ki, azoknak hatósági megerősítése után az árvanevelő intézetek életbe léptessenek.

6. Vidéki árvák csak akkor vétessenek fel, ha debreczeni folyamodók nem lennének s ily esetben a közelebbi községbeli árváknak a távolabbi környékebeliek felett előny adassék.

Ezen bizottmányi javaslat alapján a m. kir. udvari kanczellária 1861. jan. 10-én 164. sz. alatt a m. kir. Helytartó tanácshoz intézett rendeletében a következőleg intézkedik:

„Ő Felsőségnek folyó hó 5-én kelt legmagasb határozatánál fogva Debreczen városában két elkülönített árva nevelő intézetek engedélyeztetnek; egyik katolikus árvák számára katolikus egyének általi kezelés s felügyelés mellett, — és a másik helvét s ágostai hitfelekezetű árvák számára, ugyan azon hitfelekezetű egyének általi kezelés s felügyelés mellett.“

„Mely legfőbb királyi határozat a magyar Helytartó

tanácsnak a volt belügyminiszteriumhoz mult év október 6-án 19327. szám alatt e tárgyban kelt felterjesztésére azon meghagyással adatik tudtára, hogy az elkülönített debreczeni árvaházak minél előbb életbepléteése szervezése s végleges elrendezése érdemében saját köréhez képest intézkedjék“ stb.

Ő felségének ezen elhatározása a m. kir. Helytartó tanácsnak 1861. aug. 15-én 47721. sz. alatt kelt rendeletével a város közönségével közöltetvén, az alapítványi vagyonnak tettleges felosztása körüli tárgyalásokban leendő részvételre Szabó János kebelbeli tanácsos, mint királyi biztos kiküldetett, továbbá Szaniszló Ferencz nagyváradai megyés püspök a királyi ügyek igazgatósága, Balog Péter tiszántuli ev. ref. és Máday Károly tiszamelléki ág. szuperintendensek felkértek.

Itt megjegyzendő, hogy az eredetileg 30,000 frtból keletkezett s a század elején bekövetkezett pénzválság (devaluatio) miatt 12,000 frtra csökkent alapítvány 1861. okt. 2-án már egy házból, ennek ondódi földjéből és 225,570 frt 90 kr tőkéből állott és 12,086 frt 52 kr évi jövedelemmel rendelkezett.

Debreczen sz. kir. város törvényhatósága az 1861. okt. 2-án tartott közgyűléséből a Helytartó tanácshoz intézett felterjesztésében az alapítványi vagyon tényleges megosztását tárgyzó ezen rendelet ellen tiltakozását fejezte ki, mert, mint az e napról 6444/1861. sz. alatt kelt határozat mondja: „a czélba vett intézkedés fogantatásába bele nem nyughatik, mivel a f. é. Január 5-én keletkezett legfelsőbb elhatározás, melylyel a bizottmány javaslata elvben változás nélkül helybenhagyatott, félre nem magyarázhatólag bizonyítja, miszerint Ő Felsőségének szándéka volt ezen hosszas vizsgálódás tárgyául szolgáló ügyet közmegnyugvársra dönteni el s arról győzhette meg a város közönségét, miszerint ha a javaslat annak megoldására a mai felvilágosult kor szellemében tétetik vala: a legfelsőbb megerősítés szintén bekövetkezett volna.“

Panaszkodik továbbá ezen felterjesztés, hogy a város közönségét érdeklő ezen igen fontos ügyben a megtartott bizottsági tárgyalásoknál épen a város közönsége egyáltalában nem volt képviselve mert Szöllősi János helyettes polgármester és Leidenfrost Gyula tanácsnok a felosztott helytartósági osztály által levén kinevezve, az akkori kormány közegei voltak s hasonlóképp nem voltak képviselve a helvét és ágostai hitvallású evangélikusok sem, minélfogva kéri a város közönsége, hogy a következő javaslata legfelsőbb helyre terjesztessék és figyelembe vétessék u. m.:

1. mondassék ki, hogy a szóban forgó alapítványi községi természetű,

2. hogy annak kezelésére Debreczen város hatósága van hivatva a legyfőbb felügyeleti jog fentartása mellett,

3. hogy annak jótékonyágában csak a város törvényhatósága alatt álló terület kötelékéhez tartozó árvák részesíthetők még pedig valláskülönbségre való minden tekintet nélkül;

4. hogy a közös intézetben tartás és neveltetés mellőztetvén, ezen alapítványi jövedelmeiből mindazon árvák, a kik segélyezést igénylőknek hatóságilag elismertettek, korukhoz, állapotukhoz és életviszonyaikhoz mért segélyből oly módon részesítenek, hogy becsületes polgári családoknál elhelyeztetvén, jövőjük biztos megállapítására alkalmat és módot találhassanak.

A város közönségének eme felterjesztésére a m. kir. Helytartó tanács az 1862 május 15-én 2887. sz. alatt kelt rendeletében kimondotta, hogy miután Ő Felsőség az 1861. jan. 5-én kelt legfelsőbb elhatározásával

az alapítványi kétfelé osztását elrendelte s a megtámadott 37721—1861. számú helytartó tanácsi rendelet emez intézkedést csupán fogantatosítani kívánja, s így az ellen közigazgatási uton további felszólalásnak helyt adni nem lehet: a város által felterjesztett javaslatok tárgyalás alá nem vehetők, minek folytán a kérdéses intézménynek minden idő haladék nélküli fogantatosítása akép rendeltek el, hogy Szabó János kebelbeli tanácsos akadályozva levén, királyi biztos minőségben Hajdu Lajos biharmegyei főispáni helytartó küldetik ki.

Hajdu Lajos kir. biztos az 1862. június 21-én 4832. sz. alatt kelt levelében az alapítványi vagyon kétfelé osztása és az árva nevelő-intézet felállítására iránti tárgyalásokat 1862. június 30. napjára tűzte ki, a mely tárgyalás ezen és a következő napokon megtartatván, ennek eredményeképp Szöllősi János polgármester és Leidenfrost Gyula tanácsnok az 1862. nov. 5-én kelt és 10650. sz. alatt igtatott jelentésük mellett a városi Tanácsnak bemutatják azon eredeti okmányt, melyszerint Fogarassy Mihály címzetes püspöknek az árvatartó alap 110 rendbeli, 116,920 frt értékű eredeti kötelezvénye átadatott, illetve a nevezett püspök ur által átvétetett.

A tábla ház néven ismert helyiség, mely katonai czélokra használtatott, később adatott át.

Kétségtelen, hogy az alapítvány történetében a legfontosabb mozzanat volt a vagyon tényleges megosztása és fele részének kiadása, s az erre vonatkozó tárgyalásokból szükséges kiemelni a közvetkezőket:

Hajdu Lajos főispáni helytartó elnöklete alatt működő bizottságnak 1862. július 1-én tartott ülésében Balogh Péter szuperintendens kijelentette, hogy nem képes átlátni, hogy most utólagosan az alapító királyné akarátat hogyan lehet megváltoztatni, melyszerint az alapítvány kezelése kizárólag a városra bízott, kivált midőn azt a város annyi éven át nem csak hiven, de kitünő sikerrel is kezelte. Az alapítvány megosztására a mostani állapotot nem tartja alkalmasnak, a mennyiben tavaly a polgárság képviselői e tárgyban körülményesen nyilatkoztak és a mennyiben a polgárság folytonosan nagy figyelemmel kíséri ezen alapítványi ügyet, most pedig meghallgatása nélkül történnék az intézkedések: ilyen körülmények közt magát megbizottnak nem tekintti, továbbá részvéte által a várost a megosztandó alapítványi tőke egyik részének elfogadása által megsértené, a mennyiben ezen eljárás a város képviselőinek tavalyi representatiojával, melyhez akkor maga is hozzá járult, — merőben ellenkezik s egyébiránt is ezen tárgy országgyűlés elébe való levén, a bizottmányból kényszerítve érzi magát kilépni.

Fogarassy Mihály címzetes püspök azon kívánságának adott kifejezést. hogy az alapítványnak osztályrészül jutott eredeti kötelezvényei neki egyuttal adassanak át, a végett hogy a n.-váradai káptalani levéltárban megőriztessenek, ezen kívánságához pedig annál határozottabban kénytelen ragaszkodni, mivel részint a tavalyi képviselő testület tárgyalásai, részint a most szerzett tapasztalásai folytán a róm. kath. intézet létesítése és háborítlan fennállhatása csak ily módon biztosítható.

Habár ennek ellenében a polgármester is kijelentette, hogy községi képviselet hiányában a kérdésben forgó kötvények kiadásával járó felelősséget magára nem vállalhatja, mind az által az elnökölő Hajdu Lajos királyi biztos az alapítvány megosztását s egyik fele részének a n.-váradai latin szertartású püspökség részére kiadását kieroszakolta, s ezen bevezett tény erejével a legnagyobb akadályt gördítette a 61-iki közgyűlési határozatban foglalt elvek megvalósításának útjába. (Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Szives felvilágosítás F. Varga Lajos úr kételyeire.

Mindig szeretem és becsülöm az olyan embert, ki nem türi meg lelkében a kételyt, hanem annak kifejezést adva, keresi, kutatja az igazságot.

Igy tesz F. Varga úr is, midőn e becses lapnak decz. 1-i 48-dik számában foglalokozik az ugyanezen lap 46. számában „*Jelentőivek az egyházak anyagi helyzetéről*” cím alatt megjelent cikkemmel s nekem mindenben igazat adva, csak egyet nem tud — mint mondja — megérteni, t. i. azon állításomat, hogy ha a III. sz. alatti jövedelem összesítésnél a szolgálmányok értéke a 3-ik sz. alatt, a földekből vett tényleges jövedelem pedig az 5. sz. alatt az utasítás szerint bevezettetik, ez által a természetben teljesített szolgálmány értéke kétszeresen számítottatik s így ez tévedés vagy — ha tetszik csalódás, — fallácia.

Hát én most is, sőt most még erősebben megmaradok állításom igazsága mellett; mert bár mindaz, amit V. L. úr cikkében argumentumképen felhoz, az utolsó szóig teljesen igaz, ámde egyik sem az ő, hanem az én álláspontom mellett bizonyít. Hogy ez röviden de annál világosabban kitűnjék: vegyük fel a maga V. L. úr által felhozott példákat.

„Két IV-ed osztályu egyház lelkészének egyenlő földbirtok áll rendelkezése alatt; mondjuk: 25—25 hold. Az egyikét munkálja az egyháztagok összesége, a másikat nem, hanem cselédet és jószágot tart s maga művelti.” Nagyon világos szerintem is hogy ez utóbbinak sokkal kevesebb mondjuk: hogy felényi a földből vett *tényleges jövedelme*, mint amannak, mert neki a földművelésre, gazdálkodásra tett költséget le kell a nyert jövedelemből vonnia, vagyis őt a jövedelem fele része munkájáért illeti s ha van például a 25 hold földből 400 frt jövedelme, ebből *tényleges* jövedelemnek csak 200 frt vehető s csak ennyi beírható a szóban forgó jelentőiv III. 5-ik pontja alá. Szolgálmány pedig nem levén, a 3-ik pont alá tehát sem irható e czimen.

A másik, kinek földjét az egyház munkálja szinte 400 frt jövedelmet vesz a földből, de mert abból — cikkíró szerint — legfeljebb csak áldomásra ad ki valamit, tehát ennek levonásával csaknem az egész összeg tényleges jövedelem levén ez egészen, — mondjuk: 380 frt a III. 5. pont alá kellene, hogy írassék. Vajjon tehát a szolgálmány értéke nem meg van-e itt azon 180 frt többletben, melylyel ennek jövedelme a másikat felülmulja s vajjon ha a szolgálmány értékét a III. 3-ik pont alá is bevezetjük, nem kétszer számítottuk-e azt?? A III. 3. pont alá tehát itt sem lehet semmit bevezetni.

Ugyde az „Utasítás” azt mondja hogy *tényleges jövedelemnek „az illető vidéken divó, illetőleg a tényleges bérleti érték veendő”*. Minthogy pedig bérletbe adásnál a természetben teljesített szolgálmány vagy megszűnik, a mikor szinte nincs a III. 3-dik pont alá mit bevezetni, vagy pedig — a mire ugyan példát nem tudok — a bérlőnek adatik át, a mikor a magasabb bérlet összegben, mint tényleges jövedelemben találja meg a maga értékét; tehát ezért állítottam én, hogy ama többször említett pont alá a természetben teljesített szolgálmány értékét ekkor sem, hanem csakis akkor lehet bevezetni, ha az pénzül folyik be, már akár az egyház, akár a lelkész vagy tanító részére, ahol t. i. ez utóbbiaknak teljesíteni tartozott szolgálmányt az egyháztagok pénzül váltják meg.

Egyébiránt a bérletösszeget venni a *tényleges jövedelem* alapjául s e mellett a szolgálmányok értékét felszámítani, holott azok ilyenkor vagy szünetelnek, vagy pedig értékek magában a bérletösszegben benne foglalnak, már csak azért sem helyes ott, ahol a tényleges jövedelem és szükséglet összeméréséről van szó, — mint épen a „*Jelentőiv*”-ben is, — mert eltekintve attól, hogy ez a számítás épen nem *tényleges*, hanem csak önkényes felvétel, az összehasonlítás eredményét nagyban alterálja.

Ismerek egy 2000 főnyi gazdag egyházat, melynek a belhivatalnokokén kívül 70 kat. hold igen jó minőségű földbirtoka van, a melyet az egyháztagok művelnek s daczára, hogy ezen egyháznak a földből vett bő jövedelme folytán mindig „*plus*”-sza és nem *minus*-sza van a rendes *bevételek* és *kiadások* évi mérlegénél s daczára hogy a „*Jelentőiv*”-ben az utasításhoz képest tényleges jövedelmül a bérletösszeget jómagasan jegyezte be a III. 5. alá — egyszersmind az egyháztagok által teljesíteni szokott szolgálmány értékét is a III. 3. alá: mégis a mérlegben a jövedelem vagy bevétel, a szükségletet nem fedezi egészen, ami nagyon természetes, mert a szolgálmány értéke a föld jövedelmében nem egyszeresen, hanem hatványozva kerül meg. Hiszen a bérlő sem azért bérel, hogy a bérletösszeget kívül csak munkabérét és kiadását egyszeresen kapja meg; vagy mint mondani szokták „*pénzt cseréljen*”, hanem hogy befektetését gyümölcsözve kapja meg.

Lehet földjövedelmül a bérletet venni ott, hol nem a bevétel és kiadás összehasonlításáról van szó, péld. *pályázatoknál*, *gyámintézeti fizetési százalék* meghatározásánál, mert ilyenkor a méltányosság kívánja, hogy a földhozamnak legkisebb mértékét vegyül, nehogy valakit az első esetben ámitásnak lehessen kitenni, a másodikkal pedig tul terhelni; de ott, hol számadásról, vagy jövedelem és kiadás összehasonlításáról van szó, mindig a valódi a *tényleges jövedelmet*, kimutatásoknál pedig — mint a „*Jelentőivben*” is — annak 10 évi átlagát kellene számítanunk.

És most köszönetet mondok F. Varga Lajos úrnak, hogy felszólalásával alkalmat nyújtott nekem a benne s talán másokban is támadt kétségnek — mint hiszem — eloszlatására, mely után — bár arra most is nyitva lesz az ut, — de talán még sem lesz szükség további disputára.

Justus.

KÜLFÖLD.

Magyar ref. templomavatás Clevelandban.

Idegen felekezetek és nemzetiségek százezernyi száma közzé beékelve él egy parányka, egy maroknyi magyarság, Éjszak-Amerika területén, Ohio államban fekvő Cleveland városban. Ez óriási kiterjedésű város, mely nagyságra nézve Ohio állam második legnagyobb városa (Cincinnati az első), körülbelül 505,000 lakost számlál. A lakosság túlnyomó zöme természetesen angol, egy nagy része pedig német (60.000), s egy parányka része magyar (5000). A magyarok közt, felekezeti viszonyokat tekintve, legnagyobb számmal vannak az izraeliták, kik főként kereskedéssel s üzérkedéssel foglalokoznak. Ezután legtekintélyesebb számban vannak képviselve a reformátusok, mintegy 500 családdal, a fenmaradt rész megoszlik görög és róm. kath. között.

A derék magyarok itt erős munkát végeznek, hogy föntarthatassák nemzetiségüket s felekezeti jellegüket.

A protestáns hithűség, az ősoktól öröklött s erejében századok viharai közben is meg nem fogyatkozott áldozatkészség, a megtisztított evangéliumi szent valláshoz való törhetlen ragaszkodás megérlelték s megteremtették a ref. magyarság körében az önálló gyülekezetté való tömörülés eszméjét.

Azonban ez nem ment egykönnyen. Kisdud egyházunk felállításának szükségessége ezelőtt 4 évvel még csak buzgó és Isten igéje után szomjúhozó kegyes emberek lelkében lappangó vágy és szent óhajtás alakjában volt meg. Sok küzdelem s kitartó munka után azonban elhárítottak az akadályok. Az angol missió is segélyére jött a testvéri szeretet nemes érzelmétől vezéreltetve a magyar reformátusságnak. Szívére vette az itteni ref. magyarság ügyét, nem annyira nemzeti, mint inkább felekezeti szempontból, megtévén a magyar ref. egyháznak azt a nemes szívű ajánlatot, hogy a clevelandi magyar ref. lelkészt saját missiói pénztárából évi 600 dollárral (1500 frttal) segélyezni fogja. Az angol missió eme nemeslelkűsége annyival inkább is dicséretet érdemel, mert ő az Egyes.-Áll.-ban 5 magyar ref. lelkészt segélyez évi 600 dollárral.

Ekképen megalakult a magyar reform. gyülekezet Cleveland városában 1891-ben. Azóta négy év folyt le. És e rövid idő alatt a csecsemő ifjúvá sarjadt, a mustármagból terebélyes fa lón. Négy rövid esztendő alatt a ref. áldozatkészség összehozott annyi pénzt, hogy az egyház főnállása anyagi tekintetben messze időkre biztosítva van. E parányka rövid idő alatt meg lett vásárolva egy élénk forgalmú s kiválólag magyarság lakta területen egy szép nagy telek, melyen nemcsak a már fölépített templom, hanem a majdan fölépítendő paplak s iskola számára is bőven elégséges hely vagyon. E tény mutatja, hogy e nép vallásos érzületében, prot. hitelveinkhez való ragaszkodásában, szent vallásunk iránti szeretetében a nemes buzgalomnak oly tüze ég, a szép jövőre, s Istennek tetsző dolgok művelésére szolgáló tökének oly nagy értéke rejlik, hogy ez, okos kezelés, tapintatos lelkesítés, s a buzgalomköltés eszközeinek kellő fölhasználása mellett — ha majd eivégeztetett a szántó-vető és a magvető nehéz munkája — bő aratást és nemes gyümölcsöket fog teremni.

Most pedig bemutatom a Debr. Prot. Lap t. olvasóinak új templomunkat, s leírom annak fölavató ünnepélyét.

A Madison avenue elejéről mindjárt szemébe ötlök a szemlélőnek egy sugár, góth ízlésű templom és torony, melynek párját hiába keresné széles Cleveland városában. A sugár góth torony csúcsán, az itten szokatlan, de a magyar ember előtt oly kedves látványt képező gomb és csillag, valamint az egész építési modor, s az eredeti rajzterven tett, magyar ízlésre valló változtatások eltakarhatatlanul kifejezik azt a gondolatot, hogy a templomi épület ilyen arányú konstruálásában egy kálvini szellemű gyülekezet óhajtása s hő vágya nyert kielégítést. Az angolok sokáig bámulva nézték a torony csúcsán azt a hatalmas gombot és csillagot, minőt még nem láttak templomokon. Mert itt a kereszt jelvényt nem monopolizálta magának a katholicizmus. A keresztüenség symboluma, az Üdvözítőnk kínos kereszthalálára emlékeztető kereszt épügy jelvénye az anglikán, a presbyterián, a congregational, a methodista, a lutherán, a kálvini s a többi prot. felekezeteknek, mint a katholicizmusnak. S használják ezt nemcsak kívül, hanem templomaikban belől is ékesítésül. És nem félnek, miként mi, hogy a kereszt használata által pogányias elem

csúszik be az egyházba. Praegnans kifejezője a kereszt — nem a katholicizmusnak, hanem — mindannak, a mi keresztyn.

A telek, melyen a templom fekszik, — hol egy építendő paplaknak s iskolának bőven elégséges hely vagyon — körülbelül egy holdnyi nagyságú terület. Az ennek megvételére szükségeltető összeget a hívek 4 év óta gyűjtötték össze önkéntes adakozásokból. Míg a templom fölépítésére szükségeltető összeget nagyobb-részt a testvér angol s német ref. egyházak adták össze, úgy hogy maga a ref. egyház alig 4000 frtnyi kölcsönt vett föl az építésre. Harangra a reform. egyesület fizetett 300 forintot, miután már előzőleg is adott 200 dollárt (550 frtot) az egyháznak ajándékba.

Magas terméskő lépcsők vezetnek a csúcsíves bejárathoz, melynek felső része 2 méteres színes üvegablakkal van ellátva. Innen az előcsarnokba lépünk, mely — a torony sugár voltánál fogva — meglehetősen keskeny. A templomba belépve a szemközti falon hatalmasan ragyogó s felhőkön nyugvó arany betűk tűnnek szemünkbe: „Jézus“. Hátrafordulva pedig: „Békesség ti nektek.“ Az egész templom szőnyegezve van, s egy pompás kályha melegíti. A szószék remeke a faragómunkának, bársony behuzattal 260 frtba került. A padok ára összesen 750 frt, a kályha 64 frt. A templom tíz nagy és két kisebb ablakból — melyek góth stylben színes táblákkal látvak el — kapja világosságát bőven, elégséges mennyiségben. A padok befestését, valamint a remek úrasztala elkészítését egy buzgó egyháztag, szakember ingyen vállalta magára, míg a szószék megrendelésre készült, s bársonnyal való bevonása a papszékkel együtt 25 frtba került. A templommal kapcsolatban van a tanácsterem, melynek egyrésze egyelőre iskolául szolgál.

Imé, így áll készen Istennek háza, hogy magába fogadja az Istent lélekben és igazságban tisztelők és imádók kisdud csapatját! Jöjjetek azért mindannyian, ti is, kiknek nincsen pénzetek, jöjjetek, vegyétek minden jutalom nélkül a Dávidnak ígért irgalmasságot. Jöjjetek, örök életnek beszéde vagyon itt, mely nem a testet, de a lelket táplálja.

És a hívek meghallották a pásztor hivogató szavát. Egy istenfélő sereg gyülekezett össze, erőteljesen intónálva a rythmikus zsoltárokat oly nyelven, a hogy itt még soha sem hallották énekelni. Az angol és német lelkészek s gyülekezeteik köréből megjelentek ámulva hallgatták népünk erőteljes éneklését. Ők ilyet még soha sem hallottak. 9-kor vonultak be az egyletek: elől a ref. egyesület, Battyányi, Deák, Kossuth, Zrinyi stb. egyletek, férfi- és nő-osztályaikkal, zászlókkal, jelvényekkel, zenekíséret hangjai mellett. 9 óra után egyetlen egy állóhely sem volt a templomban. Az ünnepély sorrendje igen változatos volt, s gondos összeállításról tanuskodik. Gyülekezeti és karének után az egyház új lelkésze: Harsányi Sándor vette föl rövid fohász kíséretében, a szent leczkét. A következő karének után az egyház volt lelkésze: Jurányi Gusztáv mondott meghatározó imát a kegyelem Istenéhez. Ismét karének, melynek hangjai között lépett föl a szószékre ünnepi beszédet tartani: Ferenczy Ferencz, pittsburgi ref. magyar lelkész. Beszéde nagy hatással volt a gyülekezetre. Ezután úrvacsorai ágendát mondott Harsányi S., ugyancsak ő esketett is; délután pedig 1/4 órakor egyházi beszédet tartott.

Méltó, hogy e napnak emlékét kegyelettel jegyezzük föl evangéliumi reformált egyházunk küzdelemteljes

történetét s fejlődését föltűntető azon lapokra, a melyeken a prot. áldozatkészség, hithűség egy-egy nemes ténye utódok számára föllelkesítő példa gyanánt van megörökítve! Méltó, hogy szívünkbe zárjuk kedves emlékét honfitársaink s hitsorsosaink emez erejüket túlhaladó, de a nemes vallásos érzelmek teljességét dokumentáló cselekedetüknek.

Isten virágoztassa a kicsiny palántát, Isten segítse meg hittestvéreinket s honfitársainkat az egyház-alapítás nehéz munkájában.

Cleveland. Ohio.

Harsányi Sándor,
ref. missionárius lelkész.

IRODALOM.

Tompa Mihály összes költeményei. Rendezték barátai: Arany János, Gyulai Pál, Lévy József és Szász Károly (1870). Ismételten felhívtuk már a közfigyelmet e költői remekművek azon újabb kiadására, melyet ez év folyamán ívrét alakú, izléses, díszes és a nagy költőhöz méltó alakban *Méhner Vilmos* fővárosi szolid és igen előnyösen ismert könyvkereskedő bocsátott közre. Most már az utolsó befejező füzetek is (19—25) kaphatók és megszerezhetőek. A kiadó cég nemes modorát és önzetlenségét igazolja az, hogy míg más irodalmi vállalatok rendszeresen hangzatos hirlapi ajánlások kíséretében jelennek meg, addig ő Tompának, e lángelméjű papköltőnknek remek műveit, nagy áldozatokkal egész csendben nyújtotta ajándékkul a nemzetnek. Mindnyájan ismerik t. Olvasóink Tompa kedélyvilágának gazdagságát, édesdeden olvadozó dalainak, megragadó regéinek báját s alig van művelt protestáns család, a hol Tompa imádkozó szellemét is ne ismernék. Örök becsű termékeinek méltatására hát nincs szükség; azokról ma már csak tanulmányokat, de nem száraz hangú ajánlásokat lehet írni. Ez uttal csupán azt említjük meg, hogy e befejező füzetekben az ő költői kincses tárházának elévülhetetlen értékű gyöngyei „Virágregéi” is beifogaltatnak, megfelelő, csinos és a szöveg tartalmát híven kifejező rajzokkal élénkítve. A 25. füzethez mellékelten jelent meg a költőnek szép kivitelű s a műhöz mért fényképe; továbbá a gyönyörű címlap s az igen értékes tárgymutató és betűsoros tartalomjegyzék, melynek szerkesztése gyakorlatias érzékre vall s jól harmoniál az egész kiadással. A hazafias lelkesedéstől vezérelt kiadó, a ki Petőfi, Vörösmarty, Tompa és Garai szellemi alkotásainak s remekműveinek közforgalomba bocsátásával közelismerést érdemelt, bizonyára teljes mérvben méltó arra, hogy ezt a rengeteg pénzáldozatba kerülő újabb Tompa-kiadását is a művelt körök lehetőleg pártfogolják, megszerezzék s terjeszszék. Becsesebb karácsonyi és újévi ajándékkal nem lephette volna meg a derék kiadó a könyvpiacot s az irodalom barátait. Melegen ajánljuk újból. Az egész díszkiadás melyhez tudomásunk szerint alkalmas *bekötési táblák* is készülnek, megrendelhető minden hazai könyvtárban és könyvkereskedőnél.

Protestáns Szemle. 1894. 9-ik füzet. Tartalma: Szegedi Kis István reformatori működése a Tiszamelléken. E közleményben *Földváry László* fejezi be alapos és nagy gonddal megírt egyháztörténelmi, jutalmazott pályaművét. Ezúttal Sz. Kis István mezőtúri, békési működésével, elfogatásával és kiszabadulása után a Tiszántulról való menekülésével foglalkozik behatóan. *Stromp László*, pozsonyi theol. m. tanár Pilárik (II) István XVII-ik századbeli ev. lelkész viszontagságos életének leírását kezdi meg. Dr. *Szlávik Mátyás*, a kül-

földet s annak irodalmát alaposan ismerő tanár „A rom. kath. egyház és a mai Olaszország”-ról értekezik. Végül az Irodalmi Szemlében a hazai és külföldi irodalom nevezetesebb termékei vannak ismertetve.

A „Theologiai Ismeretek Tára” I. kötete, mely az A—F betűkbe tartozó cikkeket foglalja magában, épen most hagyta el a sajtót. A 28 nagy 8-r. ivre terjedő kéthasábosan nyomott kötet terjedelmesebb, legalább 2 hasábnyi cikkei közül nevezetesebbek ezek: Agenda, Ágostai hitvallás, Ágoston, Alvinczi Péter, Anabaptisták, Anglikán egyház, Angol-magyar egyházi érintkezések, Apáczai Czeri János, Assisi F., Ballagi M., Baptisták, Bázeli zsinat, Bethlen Miklós, Béza Tódor, Biblia, Bornemisza Péter, Budai ref. zsinat stb. A magyar protestánsizmus jelenleg is élő kiválóságainak életrajzai mind meg vannak e kötetben az F betűig. Általában a magyar viszonyok és vonatkozások bővebben és részletesebben található meg ebben a vállalatban, mint akár a Pallas Nagy Lexikonában is, a mely tehát egyetlen lelkészre sem teszi fölöslegessé ennek megszerzését. A megjelent I. kötet bolti ára 3 frt 25 kr. s ennek és 10 kr. ajánlási díjnak a beküldése után bérmentve és ajánlva küldetik meg. A II. és III. kötetre egyuttal 2—2, összesen 4 frttal lehet előfizetni a szerkesztő-kiadó Zoványi Jenőnél Tiszaföldvárton, Jász-Nagy-Kun-Szolnok-megye.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Szász Gerő jubileuma.** Az „Erdélyi Irodalmi Társaság” e hó 9-én elnöke *Szász Gerő* 40 éves írói működése alkalmára sikerült ünnepélyt rendezett a városháza dísztermében. Tartattak igen szép beszédek, volt óda-felolvasás (Szabolcskától), alkalmi költemény (Hegedüs Istvántól) és egyebek. Szívvelyes örömmel gratulálunk mi is az érdeműs egyházi férfinak úgyis mint avatott tollú írónak, a ki megmutatta, hogy híven, lankadást nem ismerve, tudja szolgálni egyházát hazáját, tud lelkesedni a hit, szabadság, szeretet és igazság örök elveiért s diadaláért. Tartsa meg őt a Gondviselés eddigi ható erejének teljességében, az anyaszentegyház és haza nemes szolgálatában még soká, igen soká!

— **Néh. Nadányi Gyula hagyománya.** A Debr. Ellenőrből olvassuk, hogy a n.-várad kir. törvényszék a napokban hirdette ki néh. *Nadányi Gyula* p.-kóvácsii nagybirtokos végrendeletét, melynek egyik rendelkezése szerint a bakonyiszegei ev. ref. egyház több mint 150 ezer frt értékű vagyont birtokához jut, mely egy nemesi kuriából, 600 holdas pusztai birtokból, és 40 holdas herésből áll. Bővebb részleteket még nem ismerünk a végrendeletből, de, ha a nevezett lap értesülése a valóságnak teljesen megfelel, a miben nincs is okunk kételkedni, úgy a boldogult az alig 1600 lélekből álló ref. egyház javára tett hagyományával olyan emlékoszlopot emelt magának, melyet az évszázadok sora sem fog megdönteni. Áldott legyen emlékezete a fenkölt lelkű férfinak!

— **A polgári házasságról,** polgári anyakönyvekről s a vegyes házasságról szóló törvényjavaslatok, a mint arról már t. olvasóink értesülhettek, a királyi szentesítést megnyervén, országos törvények erejére emelkedtek. Általános lelkesedés támadt országsszerte e kedvező hír nyomában, mintegy jeléül annak, hogy a nemzet irányadó eleme, értelmisége által képviselt elvek diadalát ünnepeljük e törvények keresztülvitelében. Annál

A protestáns hithűség, az ősoktól öröklött s erejében századok viharai közben is meg nem fogyatkozott áldozatkészség, a megtisztított evangyéliomi szent valláshoz való törhetlen ragaszkodás megérlelték s megteremtették a ref. magyarság körében az önálló gyülekezetté való tömörülés eszméjét.

Azonban ez nem ment egykönnyen. Kisdéd egyházunk felállításának szükségessége ezelőtt 4 évvel még csak buzgó és Isten igéje után szomjúhozó kegyes emberek lelkében lappangó vágy és szent óhajítás alakjában volt meg. Sok küzdelem s kitartó munka után azonban elhárították az akadályok. Az angol missió is segélyére jött a testvéri szeretet nemes érzelmétől vezéreltetve a magyar reformátusságnak. Szívére vette az itteni ref. magyarság ügyét, nem annyira nemzeti, mint inkább felekezeti szempontból, megtévén a magyar ref. egyháznak azt a nemes szívű ajánlatot, hogy a clevelandi magyar ref. lelkészt saját missiói pénztárából évi 600 dollárral (1500 frttal) segélyezni fogja. Az angol missió eme nemeslelkűsége annyival inkább is dicséretet érdemel, mert ő az Egyes.-Áll.-ban 5 magyar ref. lelkészt segélyez évi 600 dollárral.

Ekképen megalakult a magyar reform. gyülekezet Cleveland városában 1891-ben. Azóta négy év folyt le. És e rövid idő alatt a csecsemő ifjúvá sarjadt, a mustármagból terebélyes fa lőn. Négy rövid esztendő alatt a ref. áldozatkészség összehozott annyi pénzt, hogy az egyház főnállása anyagi tekintetben messze időkre biztosítva van. E parányka rövid idő alatt meg lett vásárolva egy élénk forgalmú s kiválólag magyarság lakta területen egy szép nagy telek, melyen nemcsak a már fölépített templom, hanem a majdan fölépítendő paplak s iskola számára is bőven elégséges hely vagyon. E tény mutatja, hogy e nép vallásos érzületében, prot. hitelinkhez való ragaszkodásában, szent vallásunk iránti szeretetében a nemes buzgalomnak oly tüze ég, a szép jövőre, s Istennek tetsző dolgok művelésére szolgáló tökének oly nagy értéke rejlik, hogy ez, okos kezelés, tapintatos lelkesítés, s a buzgalomköltség eszközeinek kellő fölhasználása mellett — ha majd elvégeztetett a szántó-vető és a magvető nehéz munkája — bő aratást és nemes gyümölcsöket fog teremni.

Most pedig bemutatom a Debr. Prot. Lap t. olvasóinak új templomunkat, s leirom annak fölavató ünnepélyét.

A Madison avenue elejéről mindjárt szemébe ötlük a szemlélőnek egy sugár, goth ízlésű templom és torony, melynek párját hiába keresné széles Cleveland városában. A sugár goth torony csúcsán, az itten szokatlan, de a magyar ember előtt oly kedves látványt képező gomb és csillag, valamint az egész építési módor, s az eredeti rajzterven tett, magyar ízlésre valló változtatások eltakarhatatlanul kifejezik azt a gondolatot, hogy a templomi épület ilyen arányú konstruálásában egy kálvini szellemű gyülekezet óhajítása s hő vágya nyert kielégítést. Az angolok sokáig bámulva nézték a torony csúcsán azt a hatalmas gombot és csillagot, minőt még nem láttak templomokon. Mert itt a kereszt jelvényt nem monopolizálta magának a katholicizmus. A keresztényesség symboluma, az Üdvözítőnk kinos keresztalálára emlékeztető kereszt épüget jelvénye az anglikán, a presbyterián, a congregationál, a methodista, a lutherán, a kálvini s a többi prot. felekezeteknek, mint a katholicizmusnak. S használják ezt nemcsak kívül, hanem templomaikban belől is ékesítésül. És nem félnek, miként mi, hogy a kereszt használata által pogányias elem

csúszik be az egyházba. Praegnans kifejezője a kereszt — nem a katholicizmusnak, hanem — mindannak, a mi keresztyn.

A telek, melyen a templom fekszik, — hol egy építendő paplaknak s iskolának bőven elégséges hely vagyon — körülbelől egy holdnyi nagyságú terület. Az ennek megvételére szükségeltető összeget a hívek 4 év óta gyűjtötték össze önkéntes adakozásokból. Míg a templom fölépítésére szükségeltető összeget nagyobb-részt a testvér angol s német ref. egyházak adták össze, úgy hogy maga a ref. egyház alig 4000 frtnyi kölcsönt vett föl az építésre. Harangra a reform. egyet fizetett 300 forintot, miután már előzőleg is adott 200 dollárt (550 frtot) az egyháznak ajándékba.

Magas terméskő lépcsők vezetnek a csúcsíves bejárathoz, melynek felső része 2 méteres színes üveg-táblákkal van ellátva. Innen az előcsarnokba lépünk, mely — a torony sugár voltánál fogva — meglehetősen keskeny. A templomba belépve a szemközti falon hatalmasan ragyogó s felhőkön nyugvó arany betűk tűnnek szemünkbe: „Jézus“. Hátrafordulva pedig: „Békesség ti nektek.“ Az egész templom szőnyegezve van, s egy pompás kályha melegíti. A szószerk remeke a faragómunkának, bársony behuzattal 260 frtba került. A padok ára összesen 750 frt, a kályha 64 frt. A templom tíz nagy és két kisebb ablakból — melyek goth styben színes táblákkal látvak el — kapja világosságát bőven, elégséges mennyiségben. A padok befestését, valamint a remek úrasztala elkészítését egy buzgó egyháztag, szakember ingyen vállalta magára, míg a szószerk megrendelésre készült, s bársonnyal való bevonása a papszékkel együtt 25 frtba került. A templommal kapcsolatban van a tanácsterem, melynek egyrésze egyelőre iskolául szolgál.

Imé, így áll készen Istennek háza, hogy magába fogadja az Istent lélekben és igazságban tisztelők és imádók kisdéd csapatját! Jöjjetek azért mindannyian, ti is, kiknek nincsen pénzetek, jöjjetek, vegyétek minden jutalom nélkül a Dávidnak ígért irtalmasságot. Jöjjetek, örök életnek beszéde vagyon itt, mely nem a testet, de a lelket táplálja.

És a hívek meghallották a pásztor hivatató szavát. Egy istenfélő sereg gyülekezett össze, erőteljesen intonálva a rythmikus zsoltárokat oly nyelven, a hogy itt még soha sem hallották énekelni. Az angol és német lelkészek s gyülekezeteik köréből megjelentek ámulva hallgatták népünk erőteljes éneklését. Ők ilyet még soha sem hallottak. 9-kor vonultak be az egyletek: elől a ref. egyet, Battyányi, Deák, Kossuth, Zrinyi stb. egyletek, férfi- és nő-osztályaikkal, zászlókkal, jelvényekkel, zenekiséret hangjai mellett. 9 óra után egyetlen egy állóhely sem volt a templomban. Az ünnepély sorrendje igen változatos volt, s gondos összeállításról tanuskodik. Gyülekezeti és karének után az egyház új lelkésze: Harsányi Sándor vette föl rövid fohász kíséretében, a szent leczkét. A következő karének után az egyház volt lelkésze: Jurányi Gusztáv mondott megható imát a kegyelem Istenéhez. Ismét karének, melynek hangjai között lépett föl a szószerkre ünnepi beszédet tartani: Ferenczy Ferencz, pittsburgi ref. magyar lelkész. Beszéde nagy hatással volt a gyülekezetre. Ezután úrvacsorai ágendát mondott Harsányi S., ugyancsak ő esketett is; délután pedig 1/4 órakor egyházi beszédet tartott.

Méltó, hogy e napnak emlékét kegyelettel jegyezzük föl evangyéliomi reformált egyházunk küzdelemteljes

történetét s fejlődését föltüntető azon lapokra, a melyeken a prot. áldozatkészség, hithűség egy-egy nemes ténye utódok számára föllekesítő példa gyanánt van megörökítve! Méltó, hogy szívünkbe zárjuk kedves emlékét honfitársaink s hitsorsosaink emez erejüket túlhaladó, de a nemes vallásos érzelmek teljességét dokumentáló cselekedetüknek.

Isten virágoztassa a kicsiny palántát, Isten segítse meg hittestvéreinket s honfitársainkat az egyház-alapítás nehéz munkájában.

Cleveland. Ohio.

Harsányi Sándor,
ref. missionárius lelkész.

IRODALOM.

Tompa Mihály összes költeményei. Rendezték barátai: Arany János, Gyulai Pál, Lévay József és Szász Károly (1870). Ismételten felhívtuk már a közfigyelmet e költői remekművek azon újabb kiadására, melyet ez év folyamán ívrét alakú, izléses, díszes és a nagy költőhöz méltó alakban *Méhner Vilmos* fővárosi szolid és igen előnyösen ismert könyvkereskedő bocsátott közre. Most már az utolsó befejező füzetek is (19—25) kaphatók és megszerezhetők. A kiadó cég nemes modorát és önzetlenségét igazolja az, hogy míg más irodalmi vállalatok rendszeren hangzatos hirdetőajánlások kíséretében jelennek meg, addig ő Tompának, e lángelméjű papköltőnknek remek műveit, nagy áldozatokkal egész csendben nyújtotta ajándékkul a nemzetnek. Mindnyájan ismerik t. Olvasóink Tompa kedélyvilágának gazdagságát, édesdeden olvadozó dalainak, megragadó regéinek báját s alig van mívelt protestáns család, a hol Tompa imádkozó szellemét is ne ismernék. Örök becsü termékeinek méltatására hát nincs szükség; azokról ma már csak tanulmányokat, de nem száraz hangú ajánlásokat lehet írni. Ez uttal csupán azt említjük meg, hogy e befejező füzetekben az ő költői kincses tárházának elévülhetetlen értékű gyöngyei „Virágregéi” is befoglaltnak, megfelelő, csinos és a szöveg tartalmát híven kifejező rajzokkal élénkítve. A 25. füzethez mellékelten jelent meg a költőnek szép kivitelű s a műhöz mért fényképe; továbbá a gyönyörű címlap s az igen értékes tárgymutató és betűsoros tartalomjegyzék, melynek szerkesztése gyakorlatias érzékre vall s jól harmoniál az egész kiadással. A hazafias lelkesedéstől vezérelt kiadó, a ki Petőfi, Vörösmarty, Tompa és Garai szellemi alkotásainak s remekműveinek közforgalomba bocsátásával közelismerést érdemelt, bizonyára teljes mérvben méltó arra, hogy ezt a rengeteg pénzáldozatba kerülő újabb Tompa-kiadását is a mívelt körök lehetőleg pártfogóják, megszerezzék s terjeszszék. Becsesebb karácsonyi és ujévi ajándékkal nem lephette volna meg a derék kiadó a könyvpiacot s az irodalom barátait. Melegen ajánljuk újból. Az egész díszkiadás melyhez tudomásunk szerint alkalmas *bekötési táblák* is készülnek, megrendelhető minden hazai könyvtárban és könyvkereskedőnél.

Protestáns Szemle. 1894. 9-ik füzet. Tartalma: Szegedi Kis István reformátori működése a Tiszamelléken. E közleményben *Földváry László* fejezi be alapos és nagy gonddal megírt egyháztörténelmi, jutalmazott pályaművét. Ezúttal Sz. Kis István mezőtúri, békési működésével, elfogatásával és kiszabadulása után a Tiszántulról való menekülésével foglalkozik behatóan. *Stromp László*, pozsonyi theol. m. tanár Pilárik (II) István XVII-ik századbéli ev. lelkész viszontagságos életének leírását kezdi meg. Dr. *Szlávik Máttyás*, a kül-

földet s annak irodalmát alaposan ismerő tanár „A róm. kath. egyház és a mai Olaszország”-ról értekezik. Végül az Irodalmi Szemlében a hazai és külföldi irodalom nevezetesebb termékei vannak ismertetve.

A „Theologiai Ismeretek Tára” I. kötete, mely az A—F betűkbe tartozó cikkeket foglalja magában, épen most hagyta el a sajtót. A 28 nagy 8-r. ivre terjedő kéthasábosan nyomott kötet terjedelmesebb, legalább 2 hasábnyi cikkei közül nevezetesebbek ezek: Agenda, Ágostai hitvallás, Ágoston, Alvinczi Péter, Anabaptisták, Anglikán egyház, Angol-magyar egyházi érintkezések, Apáczai Czeri János, Assisi F., Ballagi M., Baptisták, Bázeli zsinat, Bethlen Miklós, Béza Tódor, Biblia, Bornemisza Péter, Budai ref. zsinat stb. A magyar protestánsizmus jelenleg is élő kiválóságainak életrajzai mind meg vannak e kötetben az F betűig. Általában a magyar viszonyok és vonatkozások bővebben és részletesebben találhatók meg ebben a vállalatban, mint akár a Pallas Nagy Lexikonában is, a mely tehát egyetlen lelkészre sem teszi fölöslegessé ennek megszerzését. A megjelent I. kötet bolti ára 3 frt 25 kr. s ennek és 10 kr. ajánlási díjnak a beküldése után bérmentve és ajánlva küldetik meg. A II. és III. kötetre egyuttal 2—2, összesen 4 frttal lehet előfizetni a szerkesztő-kiadó Zoványi Jenőnél Tiszaföldvárt, Jász-Nagy-Kun-Szolnok-megye.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Szász Gerő jubileuma.** Az „Erdélyi Irodalmi Társaság” e hó 9-én elnöke *Szász Gerő* 40 éves írói működése alkalmára sikerült ünnepélyt rendezett a városháza dísztermében. Tartattak igen szép beszédek, volt óda-felolvasás (Szabolcskától), alkalmi költemény (Hegedüs Istvántól) és egyebek. Szívélyes örömmel gratulálunk mi is az érdemdús egyházi férfinak úgyis mint avatott tollú írónak, a ki megmutatta, hogy híven, lankadást nem ismerve, tudja szolgálni egyházát hazáját, tud lelkesedni a hit, szabadság, szeretet és igazság örök elveiért s diadaláért. Tartsa meg őt a Gondviselés eddigi ható erejének teljességében, az anyaszentegyház és haza nemes szolgálatában még soká, igen soká!

— **Néh. Nadányi Gyula hagyománya.** A Debr. Ellenőrből olvassuk, hogy a n.-várad kir. törvényszék a napokban hirdette ki néh. *Nadányi Gyula* p.-kovácsii nagybirtokos végrendeletét, melynek egyik rendelkezése szerint a bakonyiszegei ev. ref. egyház több mint 150 ezer frt értékű vagyoni birtokához jut, mely egy nemesi kuriából, 600 holdas pusztai birtokból, és 40 holdas herésből áll. Bővebb részleteket még nem ismerünk a végrendeletből, de, ha a nevezett lap értesülése a valóságnak teljesen megfelel, a miben nincs is okunk kételkedni, úgy a boldogult az alig 1600 lélekből álló ref. egyház javára tett hagyományával olyan emlékoszlopot emelt magának, melyet az évszázadok sora sem fog megdönteni. Áldott legyen emlékezte a fenkölt lelkű férfinak!

— **A polgári házasságról,** polgári anyakönyvekről s a vegyes házasságról szóló törvényjavaslatok, a mint arról már t. olvasóink értesülhettek, a királyi szentesítést megnyervén, országos törvények erejére emelkedtek. Általános lelkesedés támadt országszerte e kedvező hír nyomában, mintegy jelöl annak, hogy a nemzet irányadó eleme, értelmisége által képviselt elvek diadalát ünnepeljük e törvények keresztülvitelében. Annál

féltelenebb dühvel tombolnak a klerikálisok, annyira hogy még a király iránt tartozó tiszteletéről is megfélekedve, kvalifikálhatatlan támadásokat intéznek a trón s vakmerő izgatást indítanak a már meghozott törvények ellen. E miatt, a mint értesülünk, az ügyészség meg is fogja indítani a sajtóper a M. A. ellen. E lap pedig nem áll egyedül e bűnös téren, mert egy másik tekintélyes klerikális organum is hasonló hangon ír, sőt tért nyit annak a kérdésnek a fejtegetésére, hogy vajjon a szentesítés után kell-e imádkozni a királyért s vajjon megtarthatja-e a király ezután az „apostoli” czimet? Ez utóbbit a t. szerkesztőség nagy kegyesen Rómától teszi függővé. Mindenesetre felettébb érdekes látványt nyújt a máskor aulikus voltával hivalkodó fekete sereg, a mikor fellázad a hatalom ellen, a melytől századokon keresztül csak privilegiumokat szokott nyerni, s most nem képes megbarátkozni azzal, hogy a nemzeti közérdekek egyszer valahára függetlenül érvényesülhetnek.

— **A prot. theologiai fakultás** kérdéséről vezércikkhezik a Prot. Egyh. és Isk. Lap a Berzeviczy Albert ismeretes röpirata alkalmából s kívánatosnak mondja, hogy az elszigetelt theologiai akadémiák helyett vagy legalább azok mellett az egyetemi theologiai fakultások rendszerére térjünk át s oda tereljük papképzésünket, mert „a keresztyénség világnemesítő és megszentelő erői nem arra valók, hogy zárt és gyakran szűk látókörű, minden esetben egyoldalú szemináriumokba befalaztassanak s a rendi papság privilégiumai gyanánt lefoglaltassanak” stb. Figyelemre méltó szavak. Sőt részünkről a gyakorlati kivétel útjában sem látunk elháríthatatlan akadályokat, miután a kolozsvári fakultás felállítása s az egyetemmel való kapcsolatba hozatala komolyan munkába van véve, sőt annak is meg volna a lehetősége, hogy a debreczeni főiskolában a theologiai és jogi fakultás mellett egy történet-bölcsészeti s nyelvtudományi fakultás szerveztessék. E kérdéssel különben tüzetesebben szándékozunk foglalkozni.

— **A kecskeméti jogakadémia** helyzetének ismeretetésével foglalkozik dr. Kovács Pál jogakad. igazgató, azon alkalomból, hogy a legutóbbi egyházkerületi közgyűlésen előterjesztett jelentés alapján a jogakadémia kérdése szóba került. Elismeri a jelentésben foglalt azon állítás igazságát, hogy a fizetés csekély volta miatt a jogtanári állásokra csak kezdő, fiatal doktorok, ügyvédjelöltek, bírósági aljegyzők stb. pályáznak; de nem állítható szerinte, hogy ezek hivatottsággal és készséggel ne bírnának, mert hisz épen az ellenkezőt bizonyítja azon körülmény, hogy e fiatal erők egy-két évi tanárkodás után az akadémiából jobban dotált állásokra eltávozva, rövid idő alatt szép előhaladást tettek. Hivatkozik dr. Tassy Pálra, a ki 3—4 évi tanárság után 1886-ban kir. alügyész, két évvel ezelőtt kir. táblai bíró, dr. Horváth Ádámra, a ki 2 évi tanárság után 26 éves korában országgy. képviselő, dr. Kiss Jánosra, a ki szintén 2 évi tanárság után most kir. ügyész, dr. Magyary Gézára, a ki 2 1/2 évi működés után n.-várad kir. jogakad. tanár lett stb. E folytonos változás meggátolását s a jobb erők állandósítását egyedül a fizetések emelése által véli elérhetőnek. Rendezett viszonyok közé másképp nem is juthatnak jogakadémiáink, mintha elérjük a javadalmazás azon mértékét, a mely a kir. jogakadémiákon található. Akkor érdemes leendő pályára arra, hogy jó készülségű és munkabíró férfiak is nyugodtan szentelhessek életüket az ezzel kapcsolatos feladatokra.

— **A tanítók nyugdíjügyében** az 1891: XLIII. tcz. végrehajtása körül felmerült többrendbeli javaslatok megvizsgálása s megszüntetése czéljából a mult nov.

hó 22-én br. Eötvös közoktatásügyi miniszter az elemi nép- és polgári tanítóegyesületek képviselőit tanácskozásra hívta össze. Maga ez a tény már kedvező hangulatot és egy szebb jövő reményét ébresztette fel a hazai tanítóság körében, mert az első eset, a mikor a kiválóbb gyakorlati tanférfiak is meghallgattak a kormány által a népoktatás ügyét illető kérdésekben. Az értekezletet maga a miniszter nyitotta meg, előadván, hogy a közokt. miniszterre semmi sem halhat oly kellemtellenül, mintha a népoktatás munkásai körében folytonos panaszok hangzanak el oly intézmény ellen, mely a fárasztó és kitartó munkában előregedet tanítók s illetve azok családjainak végellátásáról gondoskodni van hivatva. Ezért hívta össze az értekezletet, biztosítván azt, hogy a miniszteriumnak legfőbb törekvése, hogy a törvény e tanítókra nézve a végrehajtás alkalmával a lehető legkedvezőbben magyarítsassék. A miniszter távozása után az értekezletet, Pluszky Ágost államtitkár vezette, a ki hasonlóan a legjobb akaratot hangsúlyozta a kormány részéről. A tanácskozásban kiváló részt vettek: dr. Kovács János paedagogiumi tanár a felső nép- és polg. isk. tan. egyesület részéről, azt az óhaj-tást fejezvé ki, hogy a törzsfizetés, vagy az emelkedésnek törzsfizetés jellegével bíró része az 1875: 28. t.-cz. a) pontja szerint 5%-os kirovás alá essék, a b) pont pedig csak az ötödéves pótlékokra alkalmaztassék; Angyal osztálytanácsos, a ki tévesnek mondja azt az elterjedt felfogást, hogy a nyugdíjalap állapot nagyon kedvező volna, mert az új törvények folytán az alapkiadásai rohamosan fognak emelkedni, minek igazolására fölemlíti, hogy az 1891. törvény meghozatalakor még 450 frt volt a teljes nyugdíjak középértéke, most pedig a tanítók fizetését szabályozó törvény után a minimum is 550 frtra emelkedett. Pulszky államtitkár elismeri, hogy az 50%-os kirovás nagy teherrel jár a tagokra nézve s ennek enyhítésére törekedni fognak. Ezek után Kiss Sándor komádi tanító a magyar tanítók országos bizottságának s az ev. ref. tanítók országos egyesületének egyik képviselője (a másik Józsa Pál kisujszállási tanító volt) hosszabb, igen részletesen kidolgozott előterjesztést tett a tanítók kívánalmairól, kérvén végül, hogy a magyarországi tanítók orsz. bizottsága a nyugdíjügygyel kapcsolatos összes javaslatait bővebb megokolással emlékirat alakjában a miniszteriumnál nyújthassa be, a mire fel is hivatott azután a kormány részéről. Ezen kívül még több felszólalás is történt, a melyek után a kormány kilátásba helyezvén, hogy a nyugdíj-kérvények gyorsabb elintézéséről is gondoskodni fog, s hogy az 1868. népoktatási törvény revíziója küszöbön áll s két év alatt be fog következni, s megígérvén egyúttal, hogy a bejelentett memorandumban foglaltakra nézve a miniszterium tüzetesen megokolt válaszában fogja tudomására juttatni a tanítóknak, hogy mennyiben voltak azok figyelembe vehetőek, — az értekezlet berekesztett.

— **Jelen számunkhoz** mellékelve veszik olvasóink a Szabó Zsigmond jó nevű fűszeres cég árjegyzékét, melyet ezennel olvasóink szíves figyelmébe ajánlunk.

TARTALOM-JEGYZÉK: Tiszántúli gymnasiumaink felügyeletének kérdéséhez. Szeremlei Sámuel. — T á r c z a: A Zsidókhöz írt levél kritikai és bibliai theologiai szempontból. — A debreczeni protestáns árvatartó alap története. — Közéletünk: Szíves felvilágosítás F. Varga Lajos úr kételyeire. Justus. — Külföld: Magyar ref. templomavatás Clevelandban. Harsányi Sándor. — I r o d a l o m. — Különfélék.

Felelős szerkesztők és laptulajdonosok:

Dr. ERDŐS JÓZSEF és Dr. BACZONI LAJOS.